

روایت نیم قرن تجارت طلای سیاه ایران

داگفته‌های فروش نفت

وحید حاجی‌پور

شناسنامه

نام کتاب: ناگفته‌های فروش نفت
 مؤلف: وحید حاجی‌پور
 مترجم: هنری و طراح جلد: داود پیشکار
 عکاس: فرید حاجی‌پور
 جلد: ۵۰۰
 قطع: وزیری
 ناشر: انتشارات چشم مهر
 ناظر نشر: بهار ادبی
 نوبت چاپ: اول
 سال چاپ: ۱۳۹۶
 قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۹۲۹-۳-۷

سرشناسه: حاجی‌پور، وحید، ۱۳۶۵ -
 عنوان و نام پدیدآور: ناگفته‌های فروش نفت / وحید حاجی‌پور.
 مشخصات نشر: تهران: چشم مهر، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری: ۳۷۴ص: مصور.
 شابک: ۳۰۰۰۰۰-۹۵۹۲۹-۳-۷-۹۷۸-۶۰۰-۹۵۹۲۹-۳-۷
 چاپ: چاپخانه پیام آوران نشر روز
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت: بالایی عنوان: روایت نیم قرن تجارت طلای سیاه ایران.
 عنوان دیگر: روایت نیم قرن تجارت طلای سیاه ایران.
 موضوع: نفت -- ایران -- صنعت و تجارت -- تاریخ
 موضوع: History -- Iran -- Petroleum industry and trade
 موضوع: قراردادهای نفت و گاز -- ایران -- تاریخ
 موضوع: History -- Iran -- Oil and gas leases
 موضوع: مدیران -- ایران -- مصاحبه‌ها
 موضوع: Interviews -- Iran -- Executives
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ خ ۹۲ الف / ۹۵۷۶ HD
 رده‌بندی دیویی: ۳۳۸/۲۷۲۸۰۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۱۰۴۸۱۶

طبق قانون حمایت از آثار مولفین و مترجمین، تمامی حقوق جهت مؤلف و ناشر براساس قرارداد فی مابین محفوظ است و هرگونه کپی برداری ممنوع و پیگرد قانونی دارد.

فهرست

۱۱

پیشگفتار

۱۵ نکاتی که باید از فروش نفت بدانیم

۱۸ قیمت گذاری نفت خام چگونه است؟

۲۰ روند فروش نفت ایران

۲۵ مامعت شما را می فروشیم

۲۷ ○ ژاپن - خرید - ایران

۳۳ ○ کنسرسیوم - وفد - تجارت نفت

۳۵ ○ قرارداد جدید - آغاز - بدی - فروش نفت

۳۷ ○ صادرات نفت به آمریکا

۴۳ گفت وگو با قباد فخمی | اگر قباد... با من نهایی می شد...

۴۴ ○ فلسفه ورود به پالایشگاه سازی در کشورها - خارجی

۵۰ ○ بانک مرکزی گفت پول نداریم

۵۲ ○ لابی فرانسوی ها با دکتر اقبال

۵۷ ○ اعمال نفوذ وزیر اسبق دادگستری آمریکا

۶۱ ○ آغاز تهاوت و قرارداد کاموفلاژ

۶۴ ○ گران فروشی سلاح به جای تخفیف

۶۷ ○ ایده فروش نفت به کوبا

۷۰ ○ چرایی احداث پایانه صادراتی خارک

۷۲ ○ ذخیره سازی نفت در معادن نمک

۷۷ گفت وگو با پرویز مینا | زیر بار تهاوت نفت و سلاح نرفتم

۷۹ ○ ساختار مدیریت امور بین الملل پیش از انقلاب

۸۲ ○ خواسته ما و شاه یکی بود

۸۳ ○ داستان افزایش قیمت نفت توسط اوپک

۸۴ ○ مزایده نفتی ایران برای اولین بار در جهان

۸۷ ○ ایده صادرات نفت به اسرائیل

۸۹ ○ صادرات نفت به جای کنسرسیوم

۹۳ ○ به طوفانیان گفتم من مخالفم

فهرست

- پشت پرده تأسیس شرکت ملی نفت کش ۹۴
- شاه را مجاب کردم ۹۶
- جمال زند و یک ایده متقلبانه ۹۹
- فرزندان شاه: نفت، انرژی اتمی و ارتش ۱۰۲

گفت و گو با محمد مهدی بخارایی | ۲/۵ دلار وزیر نفت ۱۰۹

- دلیل ۱۴ ساله، اکسازای اولیه امور بین الملل ۱۱۱
- جزئیات مشتق شدن نفت ایران ۱۱۲
- طرفداران تهاوت سر و پوی شرقی ۱۱۳
- تصمیم وزیر نفت برای افزایش ۲/۵ دلاری قیمت نفت ۱۱۴
- کاظم پور آمد، رسم ۱۱۸

گفت و گو با عباس هنردوست | امام ربه الملل را پاک سازی کردم! ۱۲۱

- مرحوم نوربخش گفت عباس سر ۱۲۴
- غرضی: کسی را می خواهم که... ۱۲۵
- سید مهدی هاشمی می گفت به من نفت بده ۱۲۶
- مشتریان ما همان مشتریان بودند ۱۳۰
- بی بی سی می گفت هنردوست همسر آمریکایی دارد! ۱۳۳

گفت و گو با حجت الله غنیمی فرد | هیچ گاه نفت صدام را فروختیم ۱۳۵

- با استخاره به نفت آمدم ۱۳۹
- نفت را از خلیج فارس بیرون بردیم ۱۴۲
- سودی که ایران از جنگ عراق و کویت برد ۱۴۵
- قاچاق نفت صدام با چه کسانی بود؟ ۱۴۹
- سه ماهه جایگزین آمریکایی ها را پیدا کردیم ۱۵۲
- تأسیس و انحلال شرکت بین الملل ۱۶۲
- چالش بیع متقابل و واگذاری محموله ۱۶۸
- خوشحالم دیگر کسی از مافیا نمی گوید ۱۷۳
- ماجرای ورود بنیاد مستضعفان به فروش نفت ۱۷۷
- جزئیات جلسه با مدیران کرسنت در وزارت کشور ۱۸۲

فهرست

گفت‌وگو با پرویز راحت | ورود به بازار کاغذی معاملات نفتی

- ۱۸۵ ○ مخالفت با دستور و خواسته وزیر نفت
- ۱۹۱ ○ امداد الهی در تنگه دارداتل
- ۱۹۳ ○ ما به سمت توسعه نفت کش رفتیم، عربستان به‌سوی خرید پالایشگاه
- ۱۹۶ ○ نیکو قرار نبود این باشد
- ۱۹۹ ○ ننگه در است بین الملل را از دست بدهد
- ۲۰۵ ○ عربستان - ی ایران را در یونان گرفت
- ۲۰۸ ○ صاحب نفت من دست تخلیه نمی‌کنم
- ۲۱۰

گفت‌وگو با محمد بهداد | سهم یور | نیکو چگونه نیکو شد؟

- ۲۱۸ ○ طرح محرم را کنار گذاشتیم
- ۲۲۰ ○ هدایت زاده می‌گفت No
- ۲۲۵ ○ صورتحساب ۵۰ میلیون پوندی
- ۲۲۷ ○ داستان گرفتن سهم ایران از شاه دنیز
- ۲۳۱ ○ عوامل فسخ قراردادهای سوآپ
- ۲۳۵ ○ نیکو پروژه‌ها را زنده نگه داشت
- ۲۳۸ ○ بانک مرکزی خودش را کنار کشید
- ۲۴۲ ○ کدام ۳۵ میلیارد دلار؟

گفت‌وگو با سید محسن قمصری | این تحریم‌های فلج‌کننده

- ۲۵۵ ○ گفتند بعد از دو سال شاید میز کار بدهیم
- ۲۶۰ ○ تبدیل مناقصه به مذاکره
- ۲۶۶ ○ به‌اشتباه کشتی خودمان را زدیم
- ۲۷۲ ○ سه دوره کاری با رستم قاسمی
- ۲۷۵ ○ مکانیسم گام‌به‌گام تحریم‌ها
- ۲۷۹ ○ تجربه‌ام می‌گفت زنجان متقلب است
- ۲۸۴ ○ جزئیات کمیته پنج‌نفره فروش نفت
- ۲۹۱ ○ هدایت زاده آمد، استعفا دادم
- ۲۹۶ ○ تهاثر نفتی با روسیه و درخواست ایران
- ۳۰۳ ○ بخش خصوصی نمی‌تواند

فهرست

گفت‌وگو با محمدعلی خطیبی | قاسمی گفت به زنجانی محموله بدهید ۳۰۵

- ۳۰۸ ○ پیشینه اختلاف غرضی و همدوست
- ۳۱۰ ○ سیاسیون به آقازاده چسبیده بودند
- ۳۱۵ ○ نودری گفت به بین‌الملل برگرد
- ۳۱۷ ○ ۲ درصد پول نفت به دلار بود
- ۳۱۹ ○ ری مدیریت بین‌الملل لابی نکردم
- ۳۲۳ ○ هندی‌ها اذیت کردند
- ۳۲۴ ○ ماجران فروش مت به زنجانی و ناجا
- ۳۳۵ ○ اطلاعاتی است

گفت‌وگو با صفرعلی رستمی | ۱۵ دقیقه تا پایان اولتیماتوم یک هفته‌ای ۳۳۷

- ۳۴۱ ○ ذخیره‌سازی ۱۰۰ میلیون به کی آب
- ۳۴۴ ○ طولانی کردن دوره پرداخت
- ۳۴۵ ○ بحران جاکارتا و بازاریابی در ژاپن
- ۳۴۹ ○ جلسه‌ای در اوپک که علی‌آبادی رئیس بود
- ۳۵۳ ○ به دنبال سهم بودیم نه میزان صادرات
- ۳۵۵ ○ چگونگی احیای بازار هندوستان
- ۳۶۱ ○ تجارت سیاه‌وسفید نیست

قاب معامله ۳۶۷

پیشگفتار

فعالان و فعالان نفت و فراآورده‌های نفتی از زمان ملی شدن صنعت نفت تا به امروز به اهل پیچیدگی‌های و حاشیه‌هایی بوده است که اوج آن را در سال ۸۴ می‌توان یافت. دورانی که محمود احمدی‌نژاد کاندیدای نهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری از مایه‌های نفت من گفت و بلافاصله آدرس مدیریت امور بین‌الملل شرکت ملی نفت زیرنویس شد. چندی بعد یکی از سایت‌های پرمخاطب کشور در گزارشی که هیچ‌گاه هم مشخص شد، وی چه جریانی هدایت می‌شد، نام‌هایی را به عنوان مافیای فروش نفت مطرح کرد که تعدادی از افراد این فهرست از سمت‌های خود کنار رفتند، به صورت چراغ خاموش و هجرت گونه.

در آن روزها ذهنیت‌های جنجالی و متعارفی درباره مدیریت امور بین‌الملل شرکت ملی نفت و شرکت نیکو زمزمه می‌شد که نگرانی را بر این نهادها حکم فرما کرده بود. گفته می‌شد تخفیف‌های آن‌چنانی در فروش محموله‌ها و زد و بندهای خودمانی، سکه رایج فعالیت‌های بین‌المللی و تیره رفت است. این ذهنیت تقریباً تا به امروز هم ادامه دارد در حالی که واقعیت چیز دیگری است.

از سوی دیگر، فلسفه وجودی تجارت نفت و فراآورده‌های نفتی به عنوان حائز اهمیت است که کمتر اطلاعی از مکانیسم‌ها و نحوه کار این بخش‌ها وجود دارد به طوری که حتی برخی کارکنان نفت نمی‌دانند نیروهای این اداره به جای روزهای پنج‌شنبه و جمعه، روزهای جمعه و شنبه به تعطیلات آخر هفته می‌روند. عدم وجود درکی مناسب و شفاف از مدیریت امور بین‌الملل شاید علتی باشد بر الصاق برچسب «مافیایی» بر مدیریت امور بین‌الملل، چه پیش از پیروزی انقلاب و چه پس از سال ۱۳۵۷.

هرچند در این حوزه تعدادی از چهره‌ها، دارای پیچیدگی‌ها و نمای «خاکستری» هستند اما تسری دادن آن به همه اهالی امور بین‌الملل و نیکو، ذهنیت‌های نادرستی را به وجود آورده است. بشخصه چون علاقه بسیاری به مسائل پشت پرده نفت داشته و دارم و همچنین به واسطه ارتباط‌های دوستانه با مدیران و چهره‌های بین‌المللی نفت، در گعده‌ها و جلساتی خصوصی افتخار حضور و تبادل نظر را داشتم تا بیش از پیش به حوزه تجارت نفت علاقه‌مند شده و اثرگذاری و محیط این بخش از فعالیت‌های شرکت

ملی نفت را متفاوت‌تر از آن چیزی بینیم که می‌شنیدم؛ البته که در بررسی‌ها و مباحث پراهمیت این حوزه، نمی‌توان بر خطاها و اشتباهات سرپوش گذاشت. اما داستان شروع نگارش کتاب «ناگفته‌های فروش نفت» از چه زمانی آغاز شد؟ سال ۹۲ که حسن روحانی به ریاست جمهوری برگزیده شد و به تبع آن بیژن نامدار زنگنه به وزارت نفت رسید، حواشی خاصی درباره تغییر روش در بازاریابی و فروش نفت شنیده شد و پس از آن بود که کارگروهی ۱۵ نفره متشکل از چهره‌های بین‌المللی - بازرگانی به منظور بررسی راهکارهای افزایش میزان فروش نفت به حجم حاشیه‌ها افزود.

در آن دوران میزان صادرات روزانه نفت ایران از ۲/۵ میلیون بشکه به حدود یک میلیون بشکه در روز کاهش یافته بود که البته با قیمت بالای ۱۰۰ دلاری نفت، این میزان صادرات هم کفاف نیازهای مالی کشور را می‌داد. با این وجود این کمیته مأموریت یافته بود، نقش یک «کمیته مشاور» راهکارهایی را پیش روی امور بین‌الملل قرار دهد. ما مدیریت امور بین‌الملل با تمسک به توانایی‌های خود، روی خوشی به این کسب و کار نداشتیم. به هر شکلی که بود این کمیته و برخی اعضای آن کنار رفتند تا کمیته‌ای متعهدتر به فروش نفت انتخاب شوند به این شیوه که با توجه به محدودیت‌های موجود در روش‌های فروش، این کمیته مجوزهایی را برای تسهیل شرایط فروش صادر کند.

چند صباح بعد، وزیر نفت تصمیمی را اتخاذ کرد که همه چیز را به هم ریخت. ورود سید مجید هدایت زاده به حلقه‌های تصمیم‌گیری تجارت نفت و دخالت‌های پی‌درپی وی در روند کاری امور بین‌الملل منجر به فردا شدن بسیاری از فعالیت‌های بازرگانی نفت شد و سید محسن قمصری مدیر وقت امور بین‌الملل به استعفا برد.

چند ماه پیش از این اتفاقات، با مدیر وقت امور بین‌الملل تماس بودم و وقتی برای همیشه با نفت خدا حافظی کرد، پیشنهاد انجام یک سفر دویژه را به وی دادم، با شناختی که آقای قمصری از من داشتند خروجی این سفر ۶ ساعت مصاحبه شد. گفت‌وگوی من با آقای قمصری ایده قدیمی پرداختن به نفت و تاریخی‌تر به مسائل امور بین‌الملل را ایجاد کرد، ایده‌ای که یک‌بار در سال ۱۳۸۳ آقای سید غلامحسین حسنتاش در میان گذاشته بودم تا پس از مشورت با تعدادی دیگر از دوستانم، کار تألیف کتاب «ناگفته‌های فروش نفت» را از اسفند ۹۵ آغاز کنم.

با توجه به اهمیت این موضوع و محافظه‌کاری ذاتی مدیران امور بین‌الملل و نیکو، تصور می‌کردم بسیاری از مدیران اسبق نسبت به حضور در این کتاب موضعی منفی داشته باشند اما زمانی که موضوع کتاب را با چهره‌های بین‌الملل نفت در میان گذاشتم، با استقبال آن‌ها روبه‌رو شد. در انتخاب افراد مصاحبه‌شونده بیشترین حساسیت را به کار بردم و کاندیداهای حضور در این کتاب را با چند ملاک اصلی انتخاب کردم. یکی از این ملاک‌ها سطح مدیریت افراد بود لذا در مرحله نخست مدیران امور بین‌الملل و نیکو را در فهرست قرار دادم. شاخص بعدی سرشناس بودن مصاحبه‌شوندگان بود

که این مهم هم نقش اساسی در گزینش‌ها ایفا کرد. البته تأثیرگذاری بر تحولات هر دوره هم مورد ارزیابی قرار گرفت که بر این اساس تغییراتی در انتخاب‌ها به وجود آمد. این مجموعه قرار بود تحولات تجارت نفت را در تاریخ جمهوری اسلامی ایران واکاوی کند اما از آنجاکه با مهندس قباد فخمی نیز در تماس بودم و ایشان خاطرات جالبی از فروش نفت و استراتژی شرکت ملی نفت برای افزایش صادرات نفت در دوران پیش از انقلاب داشت، تصمیم گرفتم نقطه مبدأ این کتاب را در دهه ۴۰ شمسی قرار دهم. از سوی دیگر، از آنجاکه همواره علاقه داشتم با دکتر پرویز مینا مدیر امور نفتی شرکت ملی نفت در اواسط دهه ۵۰ هم مصاحبه‌ای را ترتیب بدهم، با ایشان تماس گرفتم که آقای مینا هم با کمال لطف پیشنهاد گفت‌وگو را پذیرفت تا در قالب سفری کوتاه به فرانسه، آقای مینا را در شهر پاریس ملاقات کنم. این مسیر سخت و پرپیچ‌و‌مخالت، خطه‌ای ختم شد که هم‌اکنون کتاب «ناگفته‌های فروش نفت» پیش روی مخاطبان قرار گرفته است.

با توجه به حرانۀ بودن برخی از فعالیت‌های تجارت نفت و فرآورده‌های نفتی به‌ویژه در زمان رژیم، بخشی از مصاحبه‌های انجام‌شده برای حفظ منافع ملی از گفته‌های مصاحبه‌شونده حذف شد به‌ویژه بخشی از ناگفته‌های زمان تحریم که هنوز هم از حالت طبقه‌بندی خارج نشده است.

در فهرست کتاب قطعاً خلاصه‌مدیر سابق بین‌الملل و نیکو را حس خواهید کرد که در این باره باید گفت آقای مجید هدایت زاده با وجود قول‌های فراوانی که برای انجام مصاحبه حتی در لوزان سوئیس را داده بود، ترجیح داد در این جلد حضور نداشته باشد. آقای حسین کاظمی رئیس‌جمهوری هم که در زمان مهندس آقازاده مسئولیت معاونت بین‌الملل را بر عهده داشت، با وجود صحبت‌های فراوانی که در تلگرام با ایشان داشتم، به‌مانند آقای هدایت زاده حاضر در مصاحبه رسمی نشد. یکی دیگر از چهره‌های امور بین‌الملل هم شرط کرد در صورت حاضر شدن، مصاحبه سایر افراد، حاضر به تعیین وقتی برای گفت‌وگو است که با توجه به غیراخلاص بودن این شرط از منظر حرفه ژورنالیستی و تاریخی، نام ایشان هم در فهرست وجود ندارد.

آقای سیف‌الله جشن‌ساز مدیرعامل اسبق شرکت نیکو هم دیگر غایب این کتاب است که البته گفت‌وگوی وی بنا به دلایلی، در آخرین نسخه اصلاح‌شده کتاب حذف شد تا شاید این مصاحبه منتشرنشده، روزی چاپ شود. همچنین چهره‌های دیگری هم در امور بین‌الملل و نیکو جزو افراد منتخب برای انجام مصاحبه بودند که با توجه به حساسیتم درباره قطور نشدن کتاب، این افراد هم برای جلد دوم کتاب در نظر گرفته شدند.

هم‌زمان با تألیف کتاب «ناگفته‌های فروش نفت»، ساخت مستندی ۷۰ دقیقه‌ای با محوریت «تهارت نفت و سلاح» در دهه پایانی حکومت پهلوی را هم کلید زدم که برای ساخت این مستند، بیش از ۸ ماه زمان تنها برای پژوهش و مطالعه اسناد وزارت امور خارجه آمریکا، متون تاریخی نفتی و بین‌المللی صرف شد که شاید ظرافت‌های کتاب

پیش رو را با کم‌دقتی‌هایی مواجه کرده باشد. قطعاً کتابی که در دست دارید دارای نقاط ضعفی است که برخی از این موارد نتیجه عدم تمرکز و کم‌کاری بنده است و مواردی دیگر، محصول شرایطی است که تغییرش از عهده‌ام خارج بوده است. امید است این مجلد هم به‌مانند کتاب «شطرنج اندیشه‌ها در قراردادهای نفتی» با استقبال جامعه نفتی کشور همراه باشد.

در پایان باید از دوستان خوبم که از روز اول طرح این ایده تا مرحله اجرا، با پیشنهادهای و همکاری‌شان، من را وامدار خود کرده‌اند کمال تشکر را داشته باشم. آقایان امیرحسین تبیانیان، امیرحسین هاشمی جاوید، داود محبی، ابوذر مشایخی و رامیر فروزنده که طی این مدت با مشورت‌ها و گاهی همراهی من در مصاحبه‌ها، در غایت ترسیم کتاب حاضر نقش ویژه‌ای داشتند و در مراحل مختلفی از تدوین این کتب، دست خود را تنها نگذاشتند.

یک تشکر ویژه هم از آ دکتر فریدون برکشلی است که لطف همیشگی ایشان به شاگرد خود بنامه منتخار و مباحثات بود. مشتاقانه منتظر شنیدن نظرات خوانندگان خواهیم بود.

وحید حاجی‌پور
زمستان ۱۳۹۶